

El balneari, un invent romà inalterable

Un atlas recull més de 300 balnearis de la península Ibèrica amb fonts d'aigües medicinals que tenen 2.000 anys d'història

SÍLVIA MARIMON Barcelona ACTUALITZADA EL 28/07/2016 10:02

103

2

El balneari, un invent romà inalterable

Plini el Vell, un escriptor, científic i militar romà, va escriure al segle I: "Doncs l'aigua sulfurosa és bona per als nervis, l'aigua aluminosa, per a les paràlisis i astènies del mateix gènere, l'aigua bituminosa o nitrosa -com la de Cutília-, tant en beguda com en purga. Molta gent es vanagloria de suportar llarg temps la calor de les fonts calentes, la qual cosa és nefasta". Han passat prop de dos mil anys, però moltes de les fonts d'aigües medicinals descobertes pels romans continuen actives. I les teràpies tampoc han canviat gaire: **"Es fan pràcticament els mateixos tractaments: banys totals, banys parcials, fang, dutxes, aigües per beure i inhalacions -destaca l'arqueòloga Carme Miró-. En època romana no tenien instruments per fer anàlisis químiques, però només amb l'olor i l'observació detectaven quines es podien utilitzar per curar"**, afegeix.

Miró coordina, amb María Pérex, un gran atlas de les termes medicinals (no inclou les termes destinades només a la higiene) de tota la península Ibèrica. A l'obra, que es publicarà a finals d'any, hi ha més de 300 termes. És curiós observar com l'origen de la majoria de balnearis que actualment prometen un oasi de calma i tot tipus de tractaments per guarir i proveir cos i ment de plaers místics i sensorials es remunten a l'època romana. A La vida de Brian dels Monty Python, un dels líders del subversiu Front Popular de Judea diu exaltat: "Ens han dessagnat i ens han pres tot el que teníem. I, a canvi, què ens han donat els romans?" "L'aqüeducte", respon amb timidesa un dels revolucionaris. "I el clavegueram", hi afegeix un altre. El cor de veus va sumant avenços: carreteres, sanitat, vi, banys públics... **El llegat romà que exaspera el líder rebel encara perdura. Van ser els romans els que van descobrir els beneficis de la hidroteràpia i la talassoteràpia.** I els banys de vapor, sobretot, per refer-se de les orgies: "Els que sans hem vingut a les orgies, fem sortir fora amb vapor la quotidiana indigestió als laconia (sauna seca)", escrivia Oribasi.

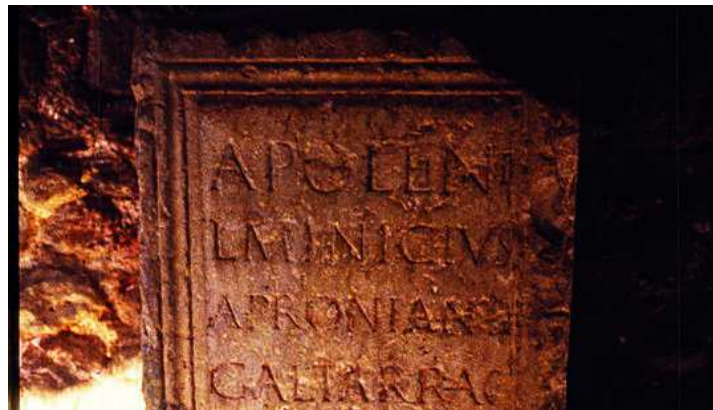

Caldes de Montbui / XAVIER MANOSA

CALDES DE MONTBUI: Un gran balneari amb onze piscines

Aqua Calidae. Així era conegut Caldes de Montbui en època romana. **Es tracta d'un dels balnearis més ben conservats de la península Ibèrica i encara avui l'aigua brolla a 72 graus a la font del Lleó.** Les antigues termes romanes han tingut una vida intensa: abandonades pels romans, van ser necròpolis, presó, safareig i actualment formen part del Museu Thermalia. A Caldes s'hi desplaçaven els ciutadans que formaven part de les elits de Tàrraco i Bàrcino per rebre-hi tractaments: "Els romans identificaven les fonts, i com que l'aigua no es podia ni traslladar ni manipular perquè perdia les seves propietats, al seu entorn s'hi feien edificis on es podien rebre els tractaments de manera plàcida i ordenada", detalla Miró. **No hi ha gaire diferència entre els balnearis ideats pels romans i els actuals:** "S'ha mantingut tot bastant igual; es feien jardins i llocs de passeig i dins els balnearis també hi havia espais per practicar esport, farmàcia, allotjament i restauració. Eren petites ciutats", assegura Miró.

De fet, Caldes de Montbui va rebre la categoria de municipium després de convertir-se en balneari. Per als romans, l'aigua no només guaria per les seves propietats, sinó també perquè tenia components divins, era màgica. Per això els que es curaven agraïen amb altars i pedestals haver-se recuperat. **A Caldes s'hi han trobat set altars. La majoria estan dedicats al déu Apol·lo i entre els devots hi ha alguns dels homes més poderosos de Tàrraco, com L. Vibius Alcinous.** A Caldes també s'hi han trobat moltes monedes d'entre l'any 89 aC i el 408 dC. En aquella època ja es feien ofrenes pecuniàries a les aigües sagrades, una pràctica que encara es conserva en algunes fonts famoses, com la Fontana de Trevi. **Apol·lo triomfava a la Catalunya romana:** "Representa el cànon de bellesa masculina. Els romans associaven bellesa amb salut, i per això sovint el trobem als balnearis", diu l'arqueòloga.

Un dels altars dedicats a Apol·lo que s'han localitzat a Caldes de Montbui

CALDES DE MALAVELLA: Un centre polític i de salut

Caldes de Malavella pràcticament no conserva grans estructures urbanes com altres ciutats d'origen romà. Per tant, segurament Aquae Vocconis era un centre de salut. **El municipi continua fidel als seus orígens: el seu principal patrimoni continua sent l'aigua que brolla a 60 graus.** Hi ha tres empreses amb plantes embotelladores i dos balnearis que aprofiten les aigües termals. Se sap que hi havia dos balnearis en època romana: el Puig de les Ànimes i les termes de Puig de Sant Grau. De les primeres no en queda res; de les segones se n'han trobat diferents àmbits: hi ha dues galeries, que en època medieval van ser utilitzades com a hospital de pobres, i una piscina central envoltada de grades. Hi hauria també una cambra que tindria una funció religiosa. Moltes vegades es creia que el tractament curatiu arribava per mitjà de l'oracle dels déus. Els seus missatges s'escollaven durant els somnis, en un estat de semiinconsciència. La majoria d'altars que s'hi han localitzats són de famílies veïnes. Sigui com sigui, com molts altres balnearis, és gràcies a les aigües termals que al seu entorn s'hi construeixen vies i creixen diferents pobles que ofereixen serveis als que busquen guarir-se.

Caldes de Malavella

CALDES DE BOÍ: Els Pirineus, una xarxa de centres termals per descobrir

“Se sap molt poc de les termes medicinals que hi havia als Pirineus. Les diferents excavacions, però, han demostrat que tenen molta importància. Els Pirineus eren un espai molt més poblat i més explotat en època romana del que ens pensem”, assegura Miró. A Caldes de Boí hi ha 37 fonts amb aigües de diferents composicions. Hi ha testimonis escrits que assegurin que als anys 40 del segle passat s’hi havien trobat monedes de bronze i algunes restes de ceràmica del segle I i II. També se sap que al segle II hi havia un santuari pagà dedicat a la Mare de Déu de Caldes, però no s’han trobat mai restes arqueològiques de termes romanes. Miró, però, està convençuda que futures excavacions poden descobrir el passat balneari d’aquest indret dels Pirineus.

LLES DE Cerdanya: Els falsos testimonis de la romanitat del balneari

Tenir passat romà atorga pedigri. I si no es pot demostrar, hi ha qui se l’inventa. A Lles de Cerdanya van voler falsificar el passat romà dels seus balnearis i van emular diferents inscripcions dedicades a les nimfes i a les divinitats romanes al segle XIX. **Les inscripcions es van trobar, suposadament, en unes excavacions que es van fer entre el 1834 i el 1835. Als anys vuitanta del segle passat es va demostrar que eren falses.** “És un lloc privilegiat per la seva situació i per l’existència d’aigües termals, conegudes des de temps remots, però mai s’hi han trobat restes arqueològiques”, afirma Miró. Alguns estudis, però, afirmen que a Lles hi havia un balneari que va tenir el seu màxim apogeu durant els segles III i IV i que, després d’una llarga letargia, va tornar a ser utilitzat al segle XIX, moment en què es va rehabilitar.

TARRAGONA: El santuari de les nimfes de la legió VII Gemina Felix

Les excavacions continuen fent aflorar noves termes medicinals. En unes excavacions que es van fer el 2011 a Tarragona per rehabilitar el Mercat Central es va descobrir un santuari dedicat a les nimfes. Es tracta d’una cova a la qual s’accedia per unes escales que es van construir al segle II. En aquesta cova, que segurament tenia un origen natural però on s’hi van fer diferents adaptacions, s’hi van trobar diverses inscripcions. **Se sap que segurament el lloc es va utilitzar entre els segles I aC i el segle V i que el culte a les nimfes el van portar veterans de la legió VII Gemina Felix que es van establir a la ciutat de Tàrraco.** A les parets de la cova s’hi han trobat també restes de pintura.

AVINYONET

Un pou dedicat als rituals d’origen ibèric

A Montargull, a Avinyonet del Penedès, s’hi va trobar el 2010, quan s’estava construint una nova bodega, un pou amb una rampa. A la zona s’hi han trobat, en diferents excavacions, restes romanes i iberes. A més, Montargull es troba a prop de la via Augusta. L’estructura, força ben conservada, té dues parts: un passadís i una cambra on se suposa que es feien els rituals. Hi ha també una estança on es captava l’aigua. **Els exvots testimonien una intensa activitat religiosa: s’hi han trobat gerres, vasos i ampolles, dues de decorades amb motius fàl·lics.** Al costat dels utensilis, també s’hi va localitzar el crani d’un senglar, un dels animals més utilitzats pels romans en les seves ofrenes. “Crec que Montargull era un espai ritual, relacionat amb l’obtenció de l’aigua, segurament hereu d’una tradició anterior de l’època ibèrica que evoluciona amb la romanització”, aventura Miró.

Pou de Montargull

CALDES D’ESTRAC: La unió de la hidroteràpia i la talassoteràpia

“No hi ha restes que certifiquin que, en època romana, Caldes d’Estrac tingués balnearis, però té molts elements que ho fan possible. El Maresme estava molt romanitzat i a Caldes hi havia fonts d’aigües termals i l’aigua salada del mar, i segurament s’hi practicaven la hidroteràpia i la talassoteràpia”, assegura Carme Miró. Els primers documents del passat termal d’aquest municipi del Maresme són del 1219, quan, al voltant del brollador de l’aigua termal, es va construir un petit convent-hospital per gaudir de les propietats curatives de l’aigua.

ARTIES: La dedicatòria a les nimfes de Lucius Pompeius Paulinianus

Hi ha molt poques proves del passat romà de les fonts d'aigua medicinal d'Arties. El 1863 s'hi va trobar un altar de marbre on es podia llegir Nymphis. La peça, però, es va perdre. El 1882, entre les ruïnes de l'església de Gessa, també es va localitzar un altar on s'hi llegia Lucius Pompeius Paulinianus. Miró, però, creu que futures excavacions poden ajudar a localitzar més peces que demostrin que en època romana els habitants de la zona hi acudien a curar-se de malalties de la pell. "Arties seria un balneari petit destinat als habitants de la zona. Segurament n'hi havia molts més que utilitzaven sobretot els veïns dels pobles del voltant. No tot eren grans balnearis per a l'elit romana. També n'hi havia per a les persones amb menys recursos", assegura Miró.

Comparteix a facebook (https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://ara.cat/_60a83b06?s=f)

Comparteix a twitter (http://twitter.com/share?url=http%3A%2F%2Fara.cat%2F_60a83b06%3Fs%3Dt&via=ARAcultura&text=El%20balneari%2C%20un%20invent%20rom%C3%A0%20inalterable)

( )

© ARA Manifest fundacional (/manifest_fundacional.html) Qui som

Subscriu-t'hi (<https://subscripcions.ara.cat/>) **Accedeix**

(/qui_som.html) Publicitat (/publicitat.html) Avís legal (/avis_legal.html) Contacte (/contacte.html)

 Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència (<http://presidencia.gencat.cat/ca/>)